

NORSTEDTS FÖRLAG

BOX 2052
103 12 STOCKHOLM

33

A / 51 / 53

Hallandsposten

Datum/nr: 1999-08-30
Telefon: 035-147500
Utgivningsort: Halmstad
Län: Hallands Län (N)
Frekvens: 6/vecka
Upplaga: 31.900
Politisk färg: (ob.lib)

När det ohyggliga har skett

Slyfter inte upp den lilla varelsen. Hon vill inte röra vid den. Om hon rörde vid den, om så bara en enda gång, skulle hon bli ansvarig för den. Som när man hittar en övergiven kattunge någonstans. Till dess man lyfter upp den från marken har man inte med den att göra. Så fort man tar upp den i famnen är man fast. Den blir ens egen...

en lång smärta, själva förlösningen inkluderad, erfar hon "ett slags befrielse".
Barnet skall adopteras.

□□□

Med sin nya roman, "Som om jag inte vore där", söker Slavenka Drakulic gestalta det ohyggliga och bara alltför vanliga.

Det drabbande inledningskapitlet avslutas med ett tryck i bröstet -natflinnet blir vått och mjölken väller fram. Sedan färdas romanen tio månader tillbaka i tiden. Den bosniska by där "S." - romanens huvudperson - vikarierar som lärare invaderas av serbiska soldater. Byn rensas. Kriget.

Snart befinner sig S. på ett betonggolv i ett rum utan fönster, sängar, toalett, i ett läger för kvinnor och barn. Medan kvinnorna tilldelas arbetsuppgifter och inrättas i rutinerna - de flesta gräver upp jorden på en åker, S. får en sjukvårdande funktion - går det rykten "om tortyr och tusentals dödade i manslägret". Och det går som läsare inte att värja sig mot associationen till andra världskriget - romantiteln är också hämtad från Primo Levi, författaren som överlevde Auschwitz.

När S. förflyttats till "kvin-

norrummet" förmår jag, dock en yrkesläsare, heller inte upprätthålla distansen, värja mig mot de uppblossande, under normala omständigheter "primitiva" känslorna av vrede och hat. Men kriget är inget en normal omständighet.

Och jag undrar med författaren var de är nu, soldaterna som systematiskt våldtog - inte sällan i grupp - alla dessa kvinnor. Vad gör de, hur mår de?

Hur ser deras inre ut? Minns de sina offers ansikten? I en två gånger förekommande scen drömmar S. att hon på gatan i en främmande stad möter en av dem som kan vara far till barnet. Hon sticker kniven i honom, men urskiljer i hans ögon "bara häpnad". Han känner inte igen sitt offer.

□□□

Det är lätt att dela offrets raseri och vanmakt i den stund det går upp för henne att hon glömdes så fort hon var färdigskändad eller - brutalt uttryckt - aldrig var en människa för bödeln eller våldtäktsmannen. Fast Drakulic låter huvudpersonen få sista ordet:

"Plötsligt förstår hon den återkommande drömmen och varför den upprepas: om han

har glömt henne, sitt offer, då är hon den som inte får glömmas, varken honom eller sitt förlutna. Bödlarna behöver glömskan, men offren får inte ge dem den."

Det citatet förklarar, tror jag, varför författaren skrivit denna bok. Vi får inte glömmas. Och romanen äger, när den fungerar, en förmåga som dokumentet och rapporten, om aldrig så vällovliga, med nödvändighet saknar; förmågan att bli ett vertikalt minne, fördjupat, förkroppsligat. Siffror kan man skaka bort, inte gestaltade öden.

□□□

Visserligen tycker jag att Drakulic konstruerar alldeles för stora kognitiva och reflexiva skillnader mellan den akademiskt skolade, urbana huvudpersonen - hon är uppväxt i Sarajevo - och de muslimska "bondflickorna". Samtidigt har hon - och mot det kan bara cynikern ha invändningar - tagit på sig uppgiften att ge röst åt annars tysta kvinnor.

Kvinnor som tiger om våldtäkterna inte bara för att de är utsägligt traumatiska, utan också för att de är brännmärkande. Kvinnor som vet att "skammen" anses vara deras lika mycket som gärnings-

männens. Kvinnor som, om våldtäkterna och graviditeter-na uppdagades, aldrig skulle kunna återvända till sin by, familj, man (vilket de av andra krigsskäl förvisso oftast ändå inte kan). Kvinnor som dödar sina foster eller nyfödda för att själva överleva...

Utan att frossa i detaljer ger Slavenka Drakulic ändå plågsamma, inträngande bilder av krigets realiteter. Av kriget som tillstånd, därmed omöjligt att fly. Skulden är inte allas, men alla är en del av tillståndet.

Om jag uppehållit mig vid textens mera manifesta sidor - det blir lätt så när kritikern förlorar distansen - innebär det inte att romanen saknar komplexitet, intrikata förlopp. Men jag stannar här, sträcker ut min hand, formar läpparna till ett tyst skri - tag och läs. Med sänkt huvud och respekt.

JAN KARLSSON

Böcker

Slavenka Drakulic: Som om jag inte vore där (Norstedts, övers Djordje Zarkovic)

Karolinska sjukhuset, vintern -93. Ett barn är nyss fött. Men modern vill "bli kvitt bördan", kapa banden innan de hunnit uppstå. Efter

Ert kundnr: 13688

Er kontaktperson:
Björn Engwall
Tlf: +46 (0)8 7025324
Fax: +46 (0)8 839940
bjorn.engwall@observer.se